

De Nederlandse genreschilderkunst van de 17e eeuw

Geen facet van de Nederlandse geschiedenis en cultuur geniet een grotere internationale vermaardheid dan de schilderkunst uit de 17e eeuw, onze Gouden Eeuw. Die wereldwijde faam is niet alleen te danken aan haar bijzondere karakter en hoge kwaliteit, maar ook aan de ongelooflijke hoeveelheid schilderijen die werd geproduceerd. Schattingen, gebaseerd op boedelbeschrijvingen en testamenten, spreken van een totale productie van 8-9 miljoen. De overgeleverde schilderijen vormen maar een fractie van de totale productie in de 17e eeuw en zijn het trotse bezit van musea en verzamelaars over de hele wereld. Een groot deel van die schilderkunst onderscheidde zich door haar onderwerpkeuze aanmerkelijk van de kunstwerken die in de overige Europese landen in deze periode geproduceerd werden. We noemen dit type 'genreschilderkunst' en wat we zien zijn 'verhalen'.

De aanduiding 'genre' ontstond pas aan het eind van de 19de eeuw en wordt vooral in onze eeuw veel gebruikt. De 17de eeuw kende dit woord niet. Hij gebruikte beschrijvende termen, zoals 'conversatie', 'bordeeltgen', 'een boeren maelyt' of 'Een Soldaet met een laggent Meysje'. Het woord 'genre' wordt ook gebruikt in een meer algemene betekenis, als aanduiding van verschillende hoofdthema's in de schilderkunst, zoals landschap, stilleven, portret, historiestuk én genrestuk. Onder genrestukken vallen ook kunstwerken die bijvoorbeeld boerentaferelen, bordeelscènes, of buitenpartijen verbeelden.

In de genreschilderkunst wordt niet gestreefd naar originaliteit, integendeel, het zijn 'herkenbare' scènes uit het alledaagse leven van allerlei bevolkingsgroepen. De genreschilderkunst lijkt een voorstelling te geven van de zichtbare werkelijkheid en wordt daarom ook wel 'realistisch' genoemd. Zijn de afgebeelde taferelen immers niet gegrepen uit het leven van alledag, zijn het geen 'natuurlijke na-bootsinge'? Maar heel vaak

is er sprake van 'schijnrealisme'. De schilderijen laten geen betrouwbare afspiegeling van de werkelijkheid zien, maar vertellen, in symbolen verpakt, het verhaal van omgangsregels en dwazen die zich niet daaraan houden. Er wordt dus commentaar gegeven op het afgebeelde menselijk gedrag. De afbeeldingen zitten vol waarschuwendende boodschappen over vergankelijkheid en zonde en bevatten aanmaningen tot deugd en discipline. De genreschilderkunst diende, naast kijkgenoet, ook om het publiek (van succesvolle winkeliers en ambachtslieden tot rijke kooplieden en de regentelite) te bevestigen in hun opvattingen over de maatschappij. Deze goede burgers voelden zich moreel superieur als (toch met enige afgunst...) gekeken werd naar het vaak lustige taferel op het schilderij.

De aanwezigheid van zoveel schilderijen in huis en bij familie en vrienden zal het onderling vergelijken tot een vanzelfsprekendheid hebben gemaakt. De toeschouwer herkende het 'type' en realiseerde zich welke normen en waarden werden overtreden. Kijkers en kopers uit de 17e eeuw smulden van deze verhalen, ze konden er geen genoeg van krijgen. Maar, men begreep de gebruikte symboliek terwijl deze aan de huidige kijker juist onbekend is. Ik breng u deze graag weer in herinnering, want wie houdt er niet van verhalen over het leven, de liefde, de lusten en de lasten, vaak gekruid met spot en gekkigheid!?

Willy Atema is kunsthistorica en geeft presentaties over alle mogelijke onderwerpen en/of thema's binnen de kunstgeschiedenis. Het motto van haar bureau luidt: "De kunsthistorie is er niet om uw opvattingen over kunst te bevestigen, maar om uw opvattingen en visie op de visuele wereld te verruimen".

Voor meer informatie of het boeken van een spreekbeurt van drs. Willy Atema kunt u mailen naar: willyatema@speakersacademy.eu